

WIESŁAWA NOWAK

Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu

ŻYWNOŚCIOWY PRODUKT LOKALNY – OCHRONA W USTAWODAWSTWIE UNIJNYM I USTAWODAWSTWIE POLSKIM

1. Wstęp

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wywołuje wiele zmian w zakresie funkcjonowania gospodarki i administracji.

Czy zmiany te będą korzystne dla polskich producentów produktów rolnych, a w szczególności żywnościowego produktu lokalnego? Dzięki przystąpieniu do Unii Europejskiej otworzy się nowy, większy rynek zbytu – rynek UE.

Produkty lokalne, polskie dziedzictwo kulturowe – dziedzictwo kulinarne, mogą być nośnikiem rozwoju obszarów wiejskich. Sprawnie działający system ochrony i promocji polskiego żywnościowego produktu lokalnego, jeszcze przed akcesją z UE, może zapewnić łatwiejszy dostęp do rynku, a przede wszystkim zmniejszyć ryzyko utraty produktów charakterystycznych dla regionów polskich, a już znanych poza jej granicami.

2. Ochrona produktu lokalnego w UE

Prawo żywnościowe Unii Europejskiej pozwala na objęcie systemem ochrony produkty rolne i żywnościowe ze względu na miejsce ich powstania oraz tradycyjny sposób ich wytwarzania, przetwarzania i promowania na rynku.

Ten system ochrony oryginalności produktów lokalnych regulują Rozporządzenia Rady (EWG) Nr 2081/92 i 2082/92 z dnia 14 lipca 1992 r. Wszystkie państwa członkowskie zobowiązane są do wprowadzenia przepisów prawnych i administracyjnych koniecznych do stosowania postanowień tych Rozporządzeń.

Ochronie podlegają oznaczenia geograficzne tzw. PGI - Protection of Geographical Indication; oznaczenia pochodzenia tzw. PDO - Protection of Designation of Origin oraz świadectwa specyficznego charakteru tzw. CSC - Certificates of Specific Character.

- **„nazwa pochodzenia” - PDO** oznacza ochronę produktu związanego z miejscem, regionem, otoczeniem geograficznym i właściwymi dla niego czynnikami naturalnymi oraz ludzkimi, którego produkcja przetwarzanie i przygotowywanie odbywa się na tym określonym obszarze geograficznym.
- **nazwa „znak geograficzny” - PGI** oznacza ochronę produktu pochodzącego z regionu, konkretnego miejsca lub kraju, posiadającego specyficzną jakość, reputację i inne cechy przypisywane temu pochodzeniu geograficznemu oraz, którego produkcja, przetwarzanie i przygotowywanie odbywa się na tym określonym obszarze geograficznym. Przepisy rozporządzeń dot. ww. ochrony nie mają zastosowania do win i napojów alkoholowych.
- **nazwa „specyficzny charakter” - CSC** oznacza ochronę produktu wyróżniającego się cechą lub zespołem cech, które w sposób wyraźny odróżniają produkt rolny lub żywnościowy od podobnych im produktów należących do tej samej kategorii, przy czym sposób prezentacji nie jest traktowany jako cecha odróżniająca. Brak jest zastrzeżeń dotyczących win i napojów alkoholowych w przypadku ochrony ze względu na CSC.

Aby uzyskać ochronę „nazwy pochodzenia” czy „znaku geograficznego” wymagane jest przygotowanie stosownej specyfikacji, która winna zawierać:

1. Nazwę produktu, w tym nazwę pochodzenia lub znak geograficzny;
2. Opis produktu obejmujący surowce, a także główne fizyko-chemiczne, mikrobiologiczne lub organoleptyczne cechy charakterystyczne dla produktu, jeżeli takie występują;
3. Definicję obszaru geograficznego, a w razie potrzeby informacje wskazujące na spełnienie wymagań wynikających z pochodzenia;
4. Dowody, że produkt pochodzi z obszaru geograficznego w zakresie jaki wynika z definicji nazwy pochodzenia i znaku geograficznego;
5. Opis metody uzyskiwania produktu, a w razie potrzeby autentycznych i niezmiennych metod lokalnych;
6. Szczegóły wyjaśniające związek między produktem a środowiskiem geograficznym lub pochodzeniem geograficznym;
7. Wskazanie osoby dokonującej działań inspekcyjnych jak też ustalenie zakresu i sposobu teŹ inspekcji;
8. Zasady etykietowania produktów, dotyczące zapisu i prezentacji chronionych znaków;
9. Ewentualnie inne wymogi wynikające z przepisów krajowych lub międzynarodowych.

Wykaz dokumentacji obejmującej ochronę produktu ze względu na „specyficzny charakter” winien zawierać:

1. Nazwę produktu, która musi być specyficzna sama w sobie lub wyrażać specyficzny charakter produktu;

2. Opis metody produkcji, włączywszy pochodzenie i charakterystykę surowca, użytych składników oraz metody przyrządzania produktu, które decydują o jego specyficznym charakterze;
3. Informacje umożliwiające ocenę tradycyjnego charakteru, wynikającego ze składu, tradycyjnego surowca i tradycyjnego sposobu produkcji lub przetwórstwa;
4. Opis właściwości produktu przedstawiający jego główne właściwości fizyczne, chemiczne, mikrobiologiczne, będące przejawem jego specyficznego charakteru;
5. Najbardziej podstawowe wymagania jakościowe oraz procedury kontroli, którym podlega specyficzny produkt.

Nazwa odzwierciedlająca „specyficzny charakter” produktu nie będzie zarejestrowana jeżeli:

- odnosi się tylko do określeń natury ogólnej, używanych dla większej grupy produktów rolnych lub żywnościowych;
- wprowadza w błąd konsumenta odnosząc się do oczywistych cech produktu, ale nie koresponduje z normalnymi oczekiwaniami konsumenta w stosunku do tego typu produktów;
- nie będzie miała charakteru tradycyjnego lub wywodzącego się z określonego zwyczaju.

Zarejestrowane nazwy będą chronione przed jakimkolwiek błędnym użyciem imitacją, np. „w stylu”, „rodzaju”, „tak jak produkowane”, „podobne” etc.

Prawo ubiegania się o rejestrację znaku przysługuje grupie, w wyjątkowych przypadkach prawo to może być przyznawane osobie fizycznej lub prawnej. Oczywiście opracowywana jest cała procedura rozpatrywania wniosków i prowadzenia inspekcji.

Omawiane unijne przepisy dotyczące ochrony nazw i znaków geograficznych oraz potwierdzenia specyficzności mają charakter rozporządzeń, co oznacza, że po fakcie stania się Polski krajem wspólnotowym będą one obowiązywały również u nas. W naszym interesie jest aby w chwili wejścia Polski do Unii istniał już krajowy system ochrony nazw i znaków i by można było natychmiast rozpocząć starania o ochronę naszej najlepszej żywności na terenie całej Unii.

3. Zmiany w ustawodawstwie polskim dotyczące żywnościowego produktu lokalnego

Polskie regulacje dotyczące ochrony produktów regionalnych, a więc produktów o określonym pochodzeniu geograficznym zostały zapisane w Prawie własności przemysłowej, które weszło w życie w 2001 roku (Dz. U. Nr 49 poz. 508 ze zm.).

W ustawie tej oznaczeniami geograficznymi są:

1. Nazwy regionalne jako oznaczenia służące do wyróżniania towarów, które:
 - a) pochodzą z określonego terenu oraz
 - b) posiadają szczególne właściwości, które wyłącznie lub w przeważającej mierze zawdzięczają oddziaływaniu środowiska geograficznego obejmującego łącznie czynniki naturalne oraz ludzkie, których wytworzenie lub przetworzenie następuje na tym terenie.
2. Oznaczenia pochodzenia jako oznaczenia służące do wyróżniania towarów:
 - a) pochodzących z określonego terenu oraz
 - b) posiadających pewne szczególne właściwości albo inne cechy szczególne przypisywane pochodzeniu geograficznemu, czyli terenowi, gdzie zostały one wytworzone lub przetworzone.

Oznaczenia geograficzne nie dotyczą usług, ale przez oznaczenia geograficzne rozumie się także:

1. Oznaczenia stosowane dla towarów, które są wytworzone z surowców lub półproduktów pochodzących z określonego terenu, większego niż teren wytworzenia lub przetworzenia towaru, jeżeli są one przygotowywane w szczególnych warunkach i istnieje system kontroli przestrzegania tych warunków.
2. Oznaczenia z zachowaniem warunków określonych wyżej, tj. określenia o charakterze geograficznym nie odpowiadające dosłownie terenowi, z którego towar pochodzi lub inne określenia używane tradycyjnie, jeżeli są one stosowane dla towarów pochodzących z danego terenu.

Zgłoszenie oznaczenia geograficznego powinno zawierać:

1. Dokładne określenie oznaczenia oraz elementów, z którymi będzie ono używane w obrocie, jak etykiety i opakowania;
2. Wskazanie towarów, dla których jest ono przeznaczone;
3. Dokładne określenie granic terenu, do którego się ono odnosi;
4. Określenie szczególnych cech lub właściwości towarów, jako pochodzących z danego terenu;
5. Warunki korzystania z oznaczenia geograficznego obejmujące sposób wytwarzania, szczególne cechy lub właściwości towarów, inne przesłanki, które muszą być spełnione przez osoby chcące używać takiego oznaczenia oraz, jeżeli jest to wymagane, metody ich kontroli;
6. Wskazanie przedsiębiorców, którzy używają lub będą używać tego oznaczenia.

Zgłoszenia może dokonać organizacja upoważniona do reprezentowania interesów producentów, działająca na danym terenie bądź organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwy ze względu na teren, do którego odnosi się oznaczenie geograficzne.

Osoby dokonujące zgłoszeń zagranicznych oznaczeń geograficznych, powinny wskazać lub dołączyć do zgłoszenia dowód ochrony oznaczenia w kraju pochodzenia. Dowodem takim może być w szczególności każda umowa międzynarodowa, na podstawie której oznaczenie geograficzne podlega ochronie. Ochrona oznaczenia geograficznego jest bezterminowa i trwa od dnia dokonania wpisu do rejestru oznaczeń geograficznych, prowadzonego przez Urząd Patentowy.

Uprawnieni do oznaczania towarów zarejestrowanym oznaczeniem geograficznym mogą wskazać, że oznaczenie to zostało zarejestrowane poprzez umieszczenie na towarze określenia: „Zarejestrowane oznaczenie geograficzne” albo litery „G” wpisanej w okrąg w sąsiedztwie tego oznaczenia.

Na podstawie ustawy „Prawo własności przemysłowej” Prezes Rady Ministrów wydał rozporządzenie w sprawie dokonywania i rozpatrywania zgłoszeń oznaczeń geograficznych (Dz. U. Nr 63 poz. 570 z roku 2002), w którym określono szczegółowy tryb i zakres wprowadzania oznaczeń geograficznych.

Urząd Patentowy po sprawdzeniu wszystkich warunków wynikających z ustawy i stwierdzeniu, że nie ma przeszkód w dokonaniu rejestracji dokonuje wpisu do rejestru oznaczeń geograficznych i wydaje świadectwo rejestracji, w którym częścią składową jest opis szczególnych cech lub właściwości towaru i opis granic terenu oraz ogłasza w „Wiadomościach Urzędu Patentowego” informacje o udzielonym prawie.

Powstające uregulowania prawne dotyczące przyznawania specjalnej ochrony produktom charakteryzującym się specyficznymi cechami jakości handlowej, szczególnie w zakresie sposobu produkcji, składu i właściwości organoleptycznych reguluje Ustawa o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych, która weszła w życie w 2003 r. Ustawa reguluje sprawy jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych oraz organizację i zasady działania Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

Zgodnie z ustawą przepisy nie dotyczą:

- artykułów rolno-spożywczych wytwarzanych na własny użytek;
- sprzedaży artykułów rolno-spożywczych dokonywanej w gospodarstwie przez producentów bezpośrednio konsumentom.

Zapisy tej ustawy określają iż:

1. Artykuły rolno-spożywcze wyprodukowane z surowców pochodzenia krajowego, charakteryzujące się specyficznymi cechami jakości handlowej lub wymaganiami jakości handlowej, w szczególności w zakresie sposobu produkcji, składu lub właściwości organoleptycznych, mogą być oznakowane znakiem jakości.
2. Minister właściwy do spraw rynków rolnych określi, w drodze rozporządzenia, wzór znaku jakości, mając na względzie powszechne kojarzenie się znaku z produkcją roślinną lub zwierzęcą.

3. Znak jakości przyznaje minister właściwy do spraw rynków rolnych, w drodze decyzji, po zasięgnięciu opinii Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.
4. Wniosek o przyznanie znaku jakości składa producent artykułu rolno-spożywczego za pośrednictwem Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, który przekazuje go ministrowi właściwemu do spraw rynków rolnych wraz z opinią, o której mowa w ust. 3.

Niestety w projekcie zmiany ustawy o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych oraz innych ustaw określono jedynie, że „zasady oraz tryb rejestracji artykułów rolno-spożywczych szczególnego charakteru określają przepisy odrębne”.

Zachowano w tej propozycji zmiany zapis mówiący: „nadzór i kontrola artykułów rolno-spożywczych posiadających zarejestrowane, na podstawie odrębnych przepisów, chronione oznaczenia geograficzne, nazwy pochodzenia albo świadectwa o szczególnym charakterze oraz współpraca z jednostkami sprawującymi taki nadzór lub kontrolę w innych państwach”.

W ustawie o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz. U. Nr 63 z 2001 r. poz. 634) w art. 34 pkt. 2 został zawarty zapis iż Minister właściwy do spraw zdrowia określi w drodze rozporządzenia szczególne warunki sanitarne oraz wymagania w zakresie przestrzegania zasad higieny: „w obrocie środkami spożywczymi ze względu na ich specyficzny charakter”.

Jednak rozporządzenie Ministra Zdrowia jako akt wykonawczy do ww. ustawy (Dz. U. z 2002 r. Nr 234 poz. 1976) w żaden sposób nie reguluje warunków sanitarnych oraz wymagań w zakresie przestrzegania zasad higieny w obrocie środkami spożywczymi ze względu na ich specyficzny charakter.

Podobne zapisy znajdujemy w ustawie o zmianie ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 52 z 2003 r. poz. 450) gdzie zawarto zapis, iż Minister właściwy do spraw rolnictwa może określić w drodze rozporządzenia „warunki weterynaryjne przy wytwarzaniu produktów o charakterze tradycyjnym – biorąc pod uwagę obowiązujące w tym zakresie przepisy UE, jak również potrzebę zapewnienia weterynaryjnej ochrony zdrowia publicznego”.

4. Podsumowanie

Uwzględniając postawione w części pierwszej artykułu pytanie, czy zmiany wywołane przystąpieniem Polski do UE w zakresie funkcjonowania gospodarki i administracji będą korzystne dla producenta żywnościowego produktu lokalnego należy stwierdzić jednoznacznie, że tak. Wspieranie rozwoju wytwarzania tradycyjnych produktów lokalnych to zachowanie tożsamości kultury kulinarnej Polski jak i wzrost dochodów na obszarach wiejskich.

Zmienność działań legislacyjnych regulujących zasady ochrony produktów lokalnych w ustawodawstwie polskim nie sprzyja wypracowaniu systemu organizacyjnego wprowadzania na rynek rodzimej żywności, tradycyjnych produktów żywnościowych i płodów rolnych, zgodnie z możliwościami jakie dają regulacje Rozporządzeń 2081/92 i 2082/92.

Sam system rejestracji jest niewystarczający, a nie przygotowanie stosownych rozporządzeń wykonawczych, skazuje nas tylko na czekanie na dzień wejścia Polski do krajów wspólnoty europejskiej i działania w myśl obowiązujących wówczas przepisów unijnych dotyczących ochrony produktów lokalnych.

WIESŁAWA NOWAK

ŻYWNOSCIOWY PRODUKT LOKALNY – OCHRONA W USTAWODAWSTWIE UNIJNYM I USTAWODAWSTWIE POLSKIM

STRESZCZENIE

Polityka rolna Unii Europejskiej w zakresie wytwarzania i sprzedaży lokalnych produktów żywnościowych, o tradycyjnym sposobie wytwarzania jest gwarancją jakości, pewności i bezpieczeństwa produktu w krajach wspólnotowych. Uregulowania prawne ochrony produktów z udokumentowanym pochodzeniem geograficznym (PDO, PGI, CSC) stanowią wsparcie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Polskie działania legislacyjne dokonywane w ostatnim czasie w zakresie ochrony i bezpieczeństwa obrotu produktami o tradycyjnym sposobie wytwarzania winny stanowić podstawę do wypracowania systemu wytwarzania i promocji rodzimej żywności.

WIESŁAWA NOWAK

A LOCAL FOOD PRODUCT - PROTECTION IN EU AND POLISH LAW

SUMMARY

The EU agricultural policy on producing and sale of local food products with traditional production way is a guarantee of product quality and its safety in UE countries.

Regulations of product protection with substantiated geographical indication (PDO, PGI and CSC) are the support for multifunctional development of rural areas.

The Polish legislative actions on protection and safety of turnover of products with traditional production way should be a basis to work out a system of production and promotion of indigenous food.